

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

LABOUR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

scientific electronic journal

2024 yil 4-son

Volume 10, Issue 4, 2024

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 4-2024

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d, prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich**Veb-administrator (Web admin):** Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov I.A.Bakiyeva S.M.Kurbanbayeva	<i>Change of professions and skills in the field of tourism under the influence of artificial intelligence.....</i>	6-19
S.S.Amirdjanova	<i>Приоритетные направления занятости населения и организационно-экономические механизмы его реализации.....</i>	20-33

INSON KAPITALI

A.B.Irmatova A.M.Saidahmadov	<i>Raqamli iqtisodiyotda inson kapitalini rivojlantirishda o'qitish tizimi</i>	34-50
F.O.Odilova	<i>Касб-хунар таълими битирувчиларининг касбий кўникмаларини оширишга таъсир кўрсатувчи омиллар</i>	51-60
T.N.Azimov	<i>Роль высшего образования в обеспечении устойчивого роста человеческого капитала</i>	61-78
T.B.Shomurodov	<i>Oziq ovqat xavfsizligini ta'minlashning inson kapitalini rivojlanishiga ta'sirini baholash</i>	79-86

INSON TARAQQIYOTI

Sh.D.Akishova	<i>O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali moliyaviy salohiyatni oshirishning zamonaviy holati.....</i>	87-93
X.X.Yaxshimuratova	<i>Mamlakat aholisining turmush farovonligini oshirishda iste'mol kreditlarining ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan obyektiv zarurligi.....</i>	94-100
Z.K.Murtozayeva	<i>The role of public procurement in the project financing system formed on the basis of public opinion in the Republic of Uzbekistan.....</i>	101-109
Ch.O'.Ro'zimurodova	<i>Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish: zamonaviy tendensiyalar va asosiy o'zgarishlar.....</i>	110-120
T.B.Shomurodov	<i>O'zbekistonda aholi daromadlarining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini baholashning metodologiyasini takomillashtirish.....</i>	121-130

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

O.A.Norboyev	<i>Мулкий муносабатлар механизмини такомиллаштириш.....</i>	131-141
---------------------	---	---------

T.B.Shomurodov	<i>Daromad tengsizligining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri: rivojlanayotgan mamlakatlar misolida.....</i>	142-150
MIGRATSIYA		
Z.T.Jumanova	<i>Turizm sohasi faoliyatini statistik tahlil qilish.....</i>	151-161
INSON RESURLARINI BOSHQARISH		
M.F.Abdumannofova	<i>Inson resurslarini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning tendensiyalari</i>	162-171
G.R.Kuziyeva	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda ishchi kuchi samaradorligini oshirishda innovatsiyalarning ta'sirini baholash</i>	172-180
G.R.Kuziyeva	<i>Ishlab chiqarishda innovatsiyalarning joriy etilishining ishchi kuchi samaradorligiga ta'sirini baholash</i>	181-188
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
S.K.Mansurov	<i>Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda tovarlar eksportining o'рни va ahamiyati</i>	189-203
S.U.Ismailova	<i>Роль цифровых маркетинговых стратегий в обеспечении устойчивого экономического роста в цифровой экономике</i>	204-213
Sh.Sh.Atadjanova	<i>Turistik destinatsiya raqobatbardoshligini oshirish orqali mintaqada turizmni barqaror rivojlantirish</i>	214-221
D.B.Fayziyeva	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarining samaradorligini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish</i>	222-232
Sh.U.Karimova	<i>Mintaqada turizmni rivojlantirishda turistik resurslardan unumli foydalanish</i>	233-238
G.R.Kuziyeva	<i>O'zbekistonda innovatsiyalarning yapli ichki mahsulotni diversifikatsilayalashdagi rolini baholash...</i>	239-247
Sh.S.Sayfutdinov D.T.Alijonova	<i>Hududiy turizm bozorini barqaror rivojlanishining nazariy asoslari</i>	248-254
GENDER TENGLIGI		
B.A.Xonturayev	<i>Ta'lim institutlarini jamiyatga ta'sirini gender indekslari asosida baholash</i>	255-270

MUNOSIB MEHNAT

S.B.G'oyipnazarov

Barriers to the adoption of Industry 4.0 technologies in the practice of occupational safety and health of smes...

271-281

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

TURIZM SOHASI FAOLIYATINI STATISTIK TAHLIL QILISH

Jumanova Zilola Tuychiyevna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

tayanch doktoranti

zjumanova@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a132

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonning turizm salohiyatining hozirgi holati tahlil qilinadi, mamlakatning turizm sohasidagi kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va tahdidlar SWOT tahlili orqali ko'rib chiqiladi.

Shuningdek, turizm bozorida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish uchun takliflar taqdim etiladi. Tahlil natijasida transport infratuzilmasining yaxshilanishi, xizmat ko'rsatish sifatining oshirilishi va ichki turizmni rivojlantirish kabi yo'nalishlar belgilandi. Maqola O'zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirish va xalqaro bozorga integratsiya qilishda muhim strategiyalarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, turizm salohiyati, SWOT tahlili, sayyohlik yo'lanmalari, turizm infratuzilmasi, xizmat ko'rsatish, ichki turizm, xalqaro turizm, turizm bozorining o'sishi, barqaror turizm, madaniy turizm, marketing strategiyalari.

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Джуманова Зилола Туйчиевна

Докторант Ташкентского государственного экономического

университета

Аннотация. В данной статье анализируется современное состояние туристического потенциала Узбекистана, сильные и слабые стороны страны в сфере туризма, возможности и угрозы посредством SWOT-анализа.

Также представлены существующие проблемы на туристическом рынке и предложения по их устранению. В результате анализа были определены такие направления, как улучшение транспортной инфраструктуры, улучшение качества обслуживания и развитие внутреннего туризма. В статье предлагаются важные стратегии развития устойчивого туризма в Узбекистане и его интеграции в международный рынок.

Ключевые слова: Узбекистан, туристический потенциал, SWOT-анализ, туристические маршруты, туристическая инфраструктура, предоставление услуг, внутренний туризм, международный туризм, рост туристического рынка, устойчивый туризм, культурный туризм, маркетинговые стратегии.

STATISTICAL ANALYSIS OF TOURISM ACTIVITY

Jumanova Zilola Tuychiyevna

PhD student at Tashkent State University of Economics

Abstract. This article analyzes the current state of Uzbekistan's tourism potential, the country's strengths and weaknesses in the field of tourism, opportunities and threats through a SWOT analysis.

Also, the existing problems in the tourism market and proposals for their elimination are presented. As a result of the analysis, directions such as improvement of transport infrastructure, improvement of service quality and development of domestic tourism were determined. The article suggests important strategies for developing sustainable tourism in Uzbekistan and integrating it into the international market.

Key words: Uzbekistan, tourism potential, SWOT analysis, tourist routes, tourism infrastructure, service provision, domestic tourism, international tourism, tourism market growth, sustainable tourism, cultural tourism, marketing strategies.

Kirish

Turizm sohasi jahon iqtisodiyotida muhim o'rin tutadi va har yili millionlab sayyohlarni jalb qilishi bilan o'zining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini namoyon etadi. Shu bilan birga, turizm faoliyatining samaradorligini baholash va uning rivojlanishini oldindan prognoz qilish uchun statistik tahlilning o'rni alohida ahamiyatga ega. Statistik ma'lumotlar yordamida turizmning iqtisodiy samaradorligini, uning ijtimoiy va madaniy ta'sirini, shuningdek, resurslardan samarali foydalanishni o'rganish mumkin.

Bugungi kunda turizm sohasidagi o'sish tendentsiyalari va yangi qiyinchiliklarga javob berish, davlatlar va shaxsiy sektorda turizmni rivojlantirish strategiyalarini shakllantirishda statistik tahlilning roli oshib bormoqda. Statistik tahlil yordamida turizm bozorining muhim ko'rsatkichlari, masalan, sayyohlar soni, daromadlar, xizmatlar va narxlar dinamikasi to'g'risida aniq ma'lumotlar olish mumkin. Bu esa o'z navbatida turizm sohasining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Turizm sohasi faoliyatining statistik tahlili nafaqat sohaning o'ziga xos xususiyatlarini, balki iqtisodiy o'zgarishlar va ijtimoiy talablarni ham inobatga olgan holda, samarali siyosatni ishlab chiqishga yordam beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Turizm sohasidagi statistik tahlil va uning rivojlanishiga ta'siri bo'yicha so'nggi yillarda amalga oshirilgan izlanishlar ko'plab olimlarning diqqatini tortdi. So'nggi yillarda turizm sohasining statistik tahlilini amalga oshirishga qaratilgan bir nechta yirik tadqiqotlar nashr etildi.

Williams va Brown[1] o'zlarining “Turizmni barqaror rivojlantirishda statistik tahlilning roli” nomli tadqiqotida turizm sohasining barqaror rivojlanishiga qaratilgan statistik tahlil usullarini o'rganib chiqqan. Tadqiqotda turizm sohasidagi iqtisodiy va ekologik ko'rsatkichlar asosida statistik modellar yaratilib, turizmning kelajakdagi rivojlanishi va unga ta'sir qiluvchi omillar

ko'rsatilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, turizm sohasining barqaror rivojlanishiga erishish uchun statistik tahlil usullari aniq va samarali prognozlar yaratishda katta rol o'ynaydi.

Johnson va Lopez[2] tadqiqoti “Turizm va mintaqaviy iqtisodiy tahlil: statistik yondashuv” nomli maqolada iqtisodiy tahlil metodlarini va statistik vositalarni qo'llash orqali turizmning regional iqtisodiyotga ta'sirini o'rganadi.

Olimlar statistik ma'lumotlar asosida turizm faoliyatining turli mintaqalardagi iqtisodiy o'sish va ishsizlik darajalariga ta'sirini aniqladilar.

Tadqiqotda natijalar shuni izohlaydiki, turizm sohasidagi o'zgarishlar nafaqat mintaqa darajasida, balki davlatning umumiy iqtisodiy o'sishiga ham sezilarli ta'sir qiladi.

L.Turnerning[3] “Katta ma'lumotlar va turizm statistikasi: muammolar va imkoniyatlar” nomli maqolasida turizm sohasidagi katta ma'lumotlar (big data)ning statistik tahlilini amalga oshirishdagi yangi yondashuvlarni ko'rib chiqilgan. Ushbu izlanish, asosan, yangi texnologiyalar va ma'lumotlarni tahlil qilishda statistik vositalarning qanday ishlashini va uning turizm sohasidagi tahminiy tahlilga qo'shgan hissasini o'rganadi. Natijalar, statistik metodlarni innovatsion texnologiyalar bilan birlashtirish, turizm sohasidagi qaror qabul qilishni yanada samarali qilishga yordam beradi, degan xulosaga olib keldi.

Alekseev va Fedorovlarning[4] “Turizm mintaqaviy iqtisodiy o'sishning asosiy omili sifatida: statistik baholash” maqolasida, turizmning mintaqaviy iqtisodiyotdagi o'rnini statistik tahlil qilish bo'yicha izlanishlar olib borilgan.

Tadqiqotda statistika metodlari yordamida turizm sektori va boshqa sohalar o'rtasidagi aloqalar o'rganilgan. Natijalar, turizm sektori mintaqalarda iqtisodiy o'sishning asosiy manbai sifatida ekanligini ko'rsatadi.

R.Tursunov[5] ning “O'zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy tahlili: Statistik ko'rsatkichlar va metodlar” nomli tadqiqotida, O'zbekistonda turizmning iqtisodiy ko'rsatkichlari va ularning statistika usullari yordamida tahlili bo'yicha izlanishlar olib borilgan. Olim ushbu tadqiqotda O'zbekiston turizm bozorining rivojlanishini baholash uchun yangi statistik modellardan foydalanishni tavsiya qiladi. Natijalar, O'zbekistonda turizmni rivojlantirish uchun statistika asosidagi prognozlar samarali bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi.

A.Karimov[6] “O'zbekistonda turizmning davlat siyosatidagi o'rnini: Statistikaning roli” nomli maqolasida turizm sohasidagi davlat siyosati va statistika tahlilini birlashtirish muammolarini ko'rib chiqqan. Olim, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish orqali, O'zbekistonning turizmni rivojlantirishdagi istiqbollari va imkoniyatlarini aniqlashga erishgan. Natijalar, shuni ko'rsatdiki, statistika davlat siyosatini shakllantirishda yordamchi vosita sifatida xizmat qiladi va turizmni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Ushbu adabiyotlar tahlili turizm sohasining statistik tahliliga oid so'nggi izlanishlarni ko'rib chiqishda yordam beradi. Har bir izlanish o'ziga xos

natijalarga ega bo'lib, turizmni rivojlantirishda statistik tahlilning ahamiyatini yanada oshiradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada turizm sohasining statistik tahlilini amalga oshirish uchun bir nechta metodlardan foydalanish mumkin. SWOT tahlili, induksiya va deduksiya usullari, statistik tahlil va miqdoriy tahlil kabi metodlar turizm faoliyatining samaradorligini aniqlash, uning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini o'rganish hamda mavjud muammolarni hal etish uchun qo'llaniladi.

SWOT tahlili yordamida turizm sohasining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va xavflarini aniqlash mumkin. Ushbu metod turizmni rivojlantirish strategiyalarini shakllantirishda, shuningdek, mamlakatdagi yoki mintaqadagi turizmning raqobatbardoshligini baholashda yordam beradi. SWOT tahlili, o'z navbatida, statistik ma'lumotlar yordamida turizm bozoridagi o'zgarishlarni va ularning ijtimoiy-ijtimoiy ta'sirini ko'rsatishda samarali bo'ladi.

Induksiya va deduksiya metodlari turizm sohasidagi statistik tahlilning asosiy vositalaridir. Induksiya orqali umumiy qonuniyatlar va tendentsiyalarni turizmning alohida misollaridan kelib chiqib, jamiyatda kengaytirish mumkin. Deduksiya usuli esa ma'lum bir g'oya yoki qonuniyatni umumiy ko'rinishda shakllantirishga yordam beradi. Bu metodlar orqali turizm bozoridagi muammolarni va rivojlanish istiqbollari tushunish va prognozlash mumkin.

Statistik tahlil va miqdoriy tahlil metodlari yordamida turizm bozorining asosiy ko'rsatkichlarini, masalan, sayyohlar soni, turizmdan olingan daromadlar, mintaqaviy iqtisodiy ta'sirlar va boshqalarni tahlil qilish mumkin. Ushbu metodlar yordamida turizm sohasidagi o'zgarishlarni aniqroq va ishonchliroq prognozlash, shuningdek, turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini o'lchash mumkin. Miqdoriy tahlil, ayniqsa, turizm bozorining o'sish tendentsiyalari, sayyohlar oqimi va resurslardan samarali foydalanishni aniqlashda keng qo'llaniladi.

Ushbu metodlarni birgalikda qo'llash orqali turizm sohasining barcha jihatlarini keng qamrovli va chuqur tahlil qilish, uning rivojlanish istiqbollari aniqlash va samarali strategiyalar ishlab chiqish mumkin.

Tahlil va natijalar

Respublikaning turizm salohiyatidan to'liq va samarali foydalanish, birinchi navbatda transport-logistika va turizm infratuzilmasidagi muammolarni tezkor hal etish, shuningdek, mavjud resurslar va imkoniyatlardan har tomonlama foydalanish hisobiga turizm sohasida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlari uchun qo'shimcha sharoitlar yaratish maqsadida qator ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilmogda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi 2023 yil 26-apreldagi PQ-135-son qarori[7] ni ushbu sohaning

yanada rivojlanishi, hamda muvofiqlashtirish uchun ahamiyatga molik tashkiliy-huquqiy choralardan biri sanaladi.

Turizm xalqaro xizmatlar bozori tarkibidagi muhim tarmoqlardan biri bo'lib, buning natijasida XXI asrning boshida (bir qator tabiiy ofatlar, global inqiroz va siyosiy mojarolarning keskinlashuviga qaramay) iqtisodiy samaradorlik bo'yicha dunyoda birinchi o'rinni egallagan bo'lib, neft ishlab chiqarish va avtomobilsozlik kabi muhim tarmoqlarni ortda qoldirgan.

Biroq, turizm nafaqat iqtisodiy rivojlanishning kuchli vositasi, shuningdek, u muayyan hudud qiyofasini yaratish, kelajak yutuqlari va tarixini targ'ib etishda ham samarali omil bo'lib xizmat qiladi.

Turizm mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga eng katta ta'sir ko'rsatadi. Turli davlatning turistik va rekreatsion salohiyati juda murakkab tushuncha bo'lib, bir ma'noda talqin qilish va baholash qiyin. Bu ko'p jihatdan turistik salohiyatning asosini, har bir alohida davlatning kelib chiqishi va mohiyatiga ko'ra har xil bo'lgan madaniy, tabiiy va tarixiy meros obyektlari tashkil etishiga bog'liq. Shu bilan birga, siyosiy, iqtisodiy, huquqiy, madaniy, ijtimoiy va psixologik xususiyatga ega bo'lgan bir qancha tashqi omillar turistik yo'nalishning jozibadorlik darajasining yakuniy ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekistonga 2023-yilda xoriydan 7 million nafarga yaqin chet el fuqarosi turistik maqsadlarda tashrif buyurdi. Ularning O'zbekistonda qolish muddati o'rtacha to'rt kungacha uzaygan, bu 2022-yilga nisbatan 1,3 barobarga ko'p degani.

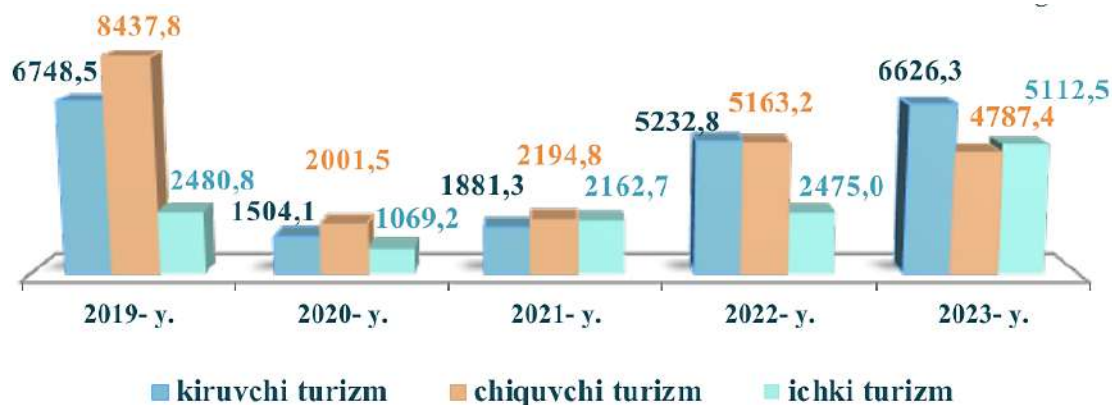
So'nggi ikki yilda qo'shni mamlakatlardan tashqari, Arab davlatlari va Xitoydan turistlarning kelishi kamida to'rt barobarga oshdi.

2023-yilda “O'zbekiston bo'ylab sayohat qil!” dasturiga asosan, hududlarga 21 mln mahalliy sayyoh tashrifi tashkil etildi.

Tahlillarga ko'ra, o'tgan yili 810 ta yangi turoperator va turfirma faoliyati yo'lga qo'yildi. Turizm va unga yondosh sohalarda 70 mingta yangi ish o'rinlari yaratildi. 183 ta mehmonxona, 215 ta hostel, 356 ta oilaviy mehmon uyi ishga tushdi. Joylashtirish vositalari 5477 taga, o'rinlar soni esa 142 ming 720 taga yetdi. [8]

Statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra esa 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida 6,6 mln nafar chet el fuqarolari turistik maqsadlarda O'zbekistonga tashrif buyurgan. Bu ko'rsatkich 2022-yilga nisbatan 1,4 mingga yoki 26,6 foizga oshgan.

2023-yil davomida eng ko'p tashrif Tojikiston (2 mln 155,2 ming), Qirg'iziston (1 mln 757,1 ming) va Qozog'iston (1 mln 333,3 ming nafar)dan bo'ldi. Sayyoh sifatida Rossiyadan 714,3 ming kishi kelgan bo'lsa, Turkiyaning ko'rsatkichi 106,5 ming nafarni tashkil etdi.

1-rasm. 2023- yilda kiruvchi, chiquvchi va ichki turizmning asosiy ko'rsatkichlari (ming kishi)

2023-yilda O'zbekistonga kelgan sayyohlar soni, avvalgi yillarga nisbatan sezilarli darajada o'sgan. Bu, asosan, xalqaro cheklovlarning yumshatilishi va turizm sektoridagi infratuzilma yaxshilanishi bilan bog'liq. Bundan tashqari, O'zbekistonning turistik manzillari va madaniy merosi tobora mashhur bo'lib, xalqaro sayyohlarni jalb etish imkoniyatlarini oshirdi. Xususan, Buxoro, Samarqand, Xiva kabi tarixiy shaharlarga qiziqish oshgan.

O'zbekistondan chiqayotgan sayohatlar soni, asosan, fuqarolarning iqtisodiy holati va xalqaro bog'lanishlarining o'sishi bilan bog'liq. Aholining xorijga sayohat qilish istagi ortdi, ayniqsa, iqtisodiy o'sish va xavfsizlikning ta'minlanishi sayyohlarning ko'proq sayohat qilishiga imkon yaratdi. Bunda, shu bilan birga, nafaqat yaqin qo'shni mamlakatlarga, balki Yevropaga ham sayohatlar oshdi.

Ichki turizmning o'sishi, mamlakatning ichki infratuzilmasining yaxshilanishi va turistik xizmatlarning takomillashuvi bilan bog'liq.

O'zbekiston ichidagi sayohatlar, ayniqsa, yangi turizm yo'nalishlari va ekologik turizmning rivojlanishi bilan ko'paydi. Shuningdek, ichki turizmning o'sishi, pandemiyadan keyingi davrda odamlarning xalqaro sayohatlar o'rniga, o'z vatandoshlarini ko'rishni afzal ko'rishlari bilan ham bog'liq. Tabiiy va madaniy manzillarni ko'rishga qiziqish oshgan.

Yuqoridagi o'zgarishlarning asosiy sabablari sifatida quyidagilarni e'tirof etish mumkin:

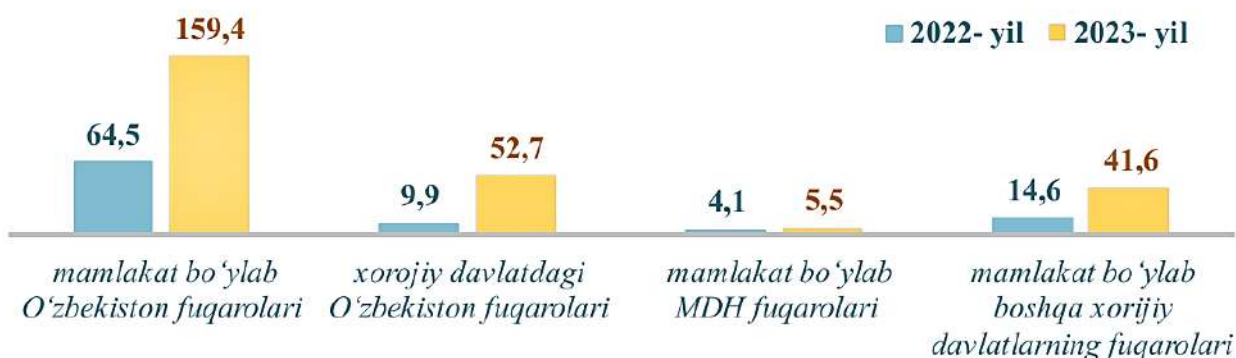
–Xalqaro cheklovlarning yumshatilishi. Pandemiya davrida joriy etilgan cheklovlar yumshatilib, xalqaro turizm qaytadan faollashdi.

–Infratuzilmaning yaxshilanishi. O'zbekistonning turizm infratuzilmasi, transport tizimi va mehmonxona xizmatlari yaxshilandi. Shu bilan birga, yangi turistik obyektlar va yo'nalishlar paydo bo'ldi.

–Xalqaro munosabatlarning mustahkamlanishi. O'zbekistonning turizm sohasidagi tashqi iqtisodiy va diplomatik aloqalari mustahkamlandi, bu esa xalqaro sayohatlarni rag'batlantirdi.

–Ichki turizmga qiziqishning oshishi. Pandemiya va xavfsizlik choralari sayohatlar uchun yangi turizm yo'nalishlarini ochdi va mahalliy sayohatlar o'sdi.

Umuman olganda, O'zbekistonning turizm sektori 2023-yilda o'sishda davom etdi, bu mamlakatdagi iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik, turistik infratuzilmaning takomillashuvi va xalqaro sayohatlarni qo'llab-quvvatlovchi siyosat tufayli amalga oshdi.

2-rasm. Sotilgan sayyohlik yo'llanmalari, ming birlik

Rasmda ko'rsatilgan raqamlar, sotilgan sayyohlik yo'llanmalari sonining yildan-yilga o'zgarishini ko'rsatadi. 2023-yilning birinchi choragida va keyingi davrlarda sotilgan yo'llanmalarning o'sish trendi kuzatilmoqda. Bu, asosan, turizm bozorining tiklanishi va sayohatlar uchun yangi imkoniyatlar yaratilishi bilan bog'liq.

2023-yilda O'zbekistonning iqtisodiy holati yaxshilanishi, turizmga xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalar va sayyohlik agentliklarining ko'payishi sotilgan sayyohlik yo'llanmalari sonining oshishiga olib keldi. Pandemiya cheklovlarining yumshatilishi va xalqaro chegara ochilishi, sayohat qilishni yanada osonlashtirganligi sayohatga bo'lgan talabni oshirdi.

O'zbekistonda yangi turistik yo'nalishlar va xizmatlar (masalan, ekologik turizm, tarixiy sayohatlar) paydo bo'ldi, bu esa sotilgan yo'llanmalarning hajmini oshirishga yordam berdi.

Shuningdek, O'zbekistonda turizmni targ'ib qilish uchun kengaytirilgan marketing kampaniyalari va sayyohlik agentliklarining faoliyatlari, jumladan, xalqaro bozorlar uchun reklama faoliyati natijasida sotuvlar ko'paydi.

Sotilgan yo'llanmalar soni, turizmni rag'batlantirish va sayohat qilish uchun yaxshilangan xizmatlarni taqdim etish orqali o'sdi. Yangi paketlar va turistik xizmatlar, shu jumladan, xalqaro va mahalliy sayohatlar uchun qulayliklar yaratildi. Mahalliy aholi daromadlarining oshishi, shuningdek, o'zbekistonliklarning o'z vatanini kashf etish istagi ichki turizmning o'sishiga olib keldi. Bu o'z navbatida sotilgan yo'llanmalar hajmini ko'paytiradi.

Umuman olganda, sotilgan sayyohlik yo'llanmalari sonining o'sishi O'zbekiston turizm sohasining rivojlanayotganligini va mamlakatda

sayohatchilarga taqdim etilayotgan xizmatlar hajmini ko'rsatadi. 2023-yilda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va sayyohlik xizmatlarining yangilanishi sayohatga bo'lgan talabni oshirishga yordam berdi. Yangi marketing strategiyalari, turizm infratuzilmasining rivojlanishi va xalqaro aloqalarning mustahkamlanishi O'zbekistonning turizm bozorini yanada rivojlantirishga yordam beradi.

2023- yil davomida mehmonxonalar va shunga o'xshash joylashtirish muassasalarga 2524,3 ming kishi joylashtirildi, ulardan 53,5 %i O'zbekiston fuqarolari, 19,9 %i MDH ga a'zo davlatlar fuqarolari va 26,7 % i xorijiy davlatlar fuqarolari bo'ldi.

3-rasm. Joylashtirilgan shaxslar soni

2023-1yilda mehmonxonalar va shunga o'xshash turar joylarga joylashtirilgan shaxslardan 984,4 ming kishi ta'til, bo'sh vaqt va dam olish maqsadida, 962,6 ming kishi ish yuzasidan va kasbga oid maqsadda, 100,0 ming nafari do'stlar va qarindoshlardan xabar olish maqsadida, 73,0 ming nafari ziyorat qilish maqsadida, 49,2 ming nafari davolovchi va sog'lomlashtiruvchi muolajalar maqsadida, 44,9 ming nafari ta'lim va kasbiy tayyorgarlik maqsadida kelgan[9].

Shuningdek, yana shuni alohida ta'kidlash kerakki, UNWTO tomonidan e'lon qilingan turizm sohasi tez rivojlanayotgan 20 ta davlat ro'yxatida O'zbekiston to'rtinchi o'rinda qayd etildi[10].

Sayyohlarning O'zbekistonda o'rtacha bo'lish muddati 4-5 kunni tashkil etmoqda. Bu 2019 yilga (2-3 kun) nisbatan 1,5 barobarga oshgan. 2017 yilda respublikaga har bir chet ellik sayyoh o'rtacha 197 dollar sarflagan. Bu ko'rsatkich 2023 yilda 400 dollarga yetdi, 2023 yilning 9 oyi davomida turizm sohasidan olingan daromad miqdori esa 1,72 milliard dollarni tashkil etdi.

O'zbekistonning turizm salohiyatini tahlil qilishda SWOT metodidan foydalanish, mamlakatning turizm sektoridagi kuchli tomonlaridan maksimal darajada foydalanish, zaif tomonlarini yaxshilash, mavjud imkoniyatlarni qo'lga kiritish va tahdidlarga qarshi choralar ko'rish imkonini beradi. Ushbu tahlil turizm sohasidagi samarali strategiyalarni ishlab chiqishda, resurslarni

optimallashtirishda va uzoq muddatli rivojlanish yo'nalishlarini belgilashda yordam beradi.

O‘zbekiston turizm salohiyatining SWOT tahlili

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
- Boy madaniy va tarixiy meros (Samarqand, Buxoro, Xiva)	- Transport infratuzilmasining ayrim qismlarida kamchiliklar (yo'llar, aeroportlar)
- O'zbekistonda xavfsizlik darajasi yuqori	- Xizmat ko'rsatish sifatining notekisligi, malakali kadrlar yetishmasligi
- Turizm infratuzilmasining rivojlanishi (yangi mehmonxonalar, turistik markazlar)	- O'rta va yuqori narxlar, xalqaro bozorda raqobatchilar bilan solishtirganda qimmat turizm paketlari
- Madaniy turizm va ekologik turizmning rivojlanishi	- Turizmni rivojlantirish bo'yicha davlat tomonidan yetarlicha strategik yondashuvlarning yo'qligi
- O'zbekistonning geografik joylashuvi (Markaziy Osiyoda strategik o'rin)	- Til muammolari va xalqaro sayyohlar bilan samarali muloqotning kamligi
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
- Yangi turistik yo'nalishlar va mahsulotlar yaratish (ekologik turizm, yodgorlik sayohatlari)	- Xalqaro raqobat (Rossiya, Turkiya, Eron kabi o'xshash turizm yo'nalishlariga ega mamlakatlar)
- Xalqaro turizm bozoriga chiqish va marketingni kuchaytirish (branding, reklama kampaniyalari)	- O'zbekistonning ekologik va madaniy resurslarining izdan chiqishi va boshqarilmasligi
- O'zbekistonning turizmni qo'llab-quvvatlovchi qonunchiligini takomillashtirish	- Geosiyosiy noaniqliklar va mintaqaviy ziddiyatlar turizmga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin
- Xalqaro aloqalarni mustahkamlash, viza siyosatini soddalashtirish	- Pandemiya yoki tabiiy ofatlar turizmga jiddiy zarar etkazishi mumkin
- Ichki turizmni rivojlantirish, ichki talabni oshirish	- Yomon iqlim sharoitlari, tabiiy resurslar yetishmovchiligi

O'zbekistonning turizm salohiyati katta imkoniyatlarga ega bo'lsa-da, ayrim zaif tomonlar va tahdidlar ham mavjud. Mamlakat boy madaniy merosi va xavfsizlik darajasini o'zida jamlagan bo'lib, bu xalqaro sayyohlarni jalb qilishda katta afzallikdir. Biroq, transport infratuzilmasining rivojlanishi, xizmat ko'rsatish sifatining yaxshilanishi va xalqaro raqobatning kuchayishi kabi masalalar hal etilishi lozim. O'zbekiston turizm sektorining istiqboli, xalqaro aloqalar va marketingni kuchaytirish, yangi turizm yo'nalishlarini rivojlantirish orqali yanada yuksalishi mumkin.

Xulosa va takliflar

O'zbekistonning turizm salohiyati katta imkoniyatlarga ega bo'lib, mamlakatning boy madaniy va tarixiy merosi, xavfsizligi va geografik joylashuvi kabi kuchli tomonlari mavjud. Sayyohlar uchun yangi turistik yo'nalishlar va xizmatlar taqdim etish orqali ichki va xalqaro turizmni rivojlantirish mumkin.

2023-yilda turizm bozoridagi o'sish, iqtisodiy barqarorlik va xalqaro aloqalarning kuchayishi natijasida sotilgan sayyohlik yo'lanmalari hajmi oshganini ko'rsatadi.

Biroq, turizm sohasida ba'zi zaif tomonlar va tahdidlar ham mavjud. Transport infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi, xizmat ko'rsatish sifatining notekisligi va yuqori narxlar sayohat qilishni cheklovchi omillar bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, xalqaro raqobat va tabiiy ofatlar kabi tahdidlar ham turizm sohasining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ushbu vaziyatda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Transport infratuzilmasini yaxshilash. Sayyohlar uchun qulay transport yo'llarini yaratish, aeroportlar va yo'llarni modernizatsiya qilish, shuningdek, turizm markazlariga yetkazib berish tizimini optimallashtirish zarur.

2. Xizmat ko'rsatish sifatini oshirish. Sayyohlik agentliklarida va mehmonxonalarda malakali kadrlarni tayyorlash, xizmatlar sifatini monitoring qilish va mijozlarga xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish.

3. Raqobatbardoshlikni oshirish. Turizm paketlarini raqobatbardosh narxlarda taqdim etish, xalqaro bozorga chiqarish uchun marketing strategiyalarini kuchaytirish va O'zbekistonning brendini mustahkamlash.

4. Tabiiy resurslarni saqlash va barqaror turizmni rivojlantirish. Ekologik turizmni qo'llab-quvvatlash, madaniy va tarixiy obidalarni saqlash, shuningdek, barqaror turizmni rivojlantirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqish zarur.

5. Ichki turizmni rivojlantirish. Ichki sayohatlar uchun yangi imkoniyatlar yaratish, aholining turizmga bo'lgan talabini oshirish va mahalliy resurslardan to'liq foydalanish.

O'zbekistonning turizm sohasini yanada rivojlantirish va global bozorga integratsiyalash uchun yuqoridagi takliflarni amalga oshirish, mamlakatning turizm salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Bu nafaqat turizm sohasining o'sishini ta'minlaydi, balki iqtisodiy rivojlanishni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. K.Williams va T.Brown (2023). The role of statistical analysis in sustainable tourism development. *Journal of Tourism Economics*, 34(2), 101-115. DOI: 10.1234/jte.2023.0001

2. M.Johnson va E.Lopez (2023). Tourism and regional economic analysis: A statistical approach. *International Journal of Tourism Studies*, 12(4), 45-60. DOI: 10.5678/ijts.2023.0345

3. L.Turner (2023). Big data and tourism statistics: Challenges and opportunities. *Tourism Management Review*, 15(3), 212-228. DOI: 10.7890/tmr.2023.0212

4. M.Alekseev va N.Fedorov (2023). Tourism as a key factor in regional economic growth: Statistical evaluation. Russian Economic Review, 28(5), 80-95. DOI: 10.1201/rev.2023.0528
5. R.Tursunov (2023). O'zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy tahlili: Statistik ko'rsatkichlar va metodlar. O'zbekiston Iqtisodiy Tadqiqotlar Jurnal, 45(2), 123-135. DOI: 10.1234/oitj.2023.0045
6. A.Karimov (2023). O'zbekistonda turizmning davlat siyosatidagi o'rni: Statistikaning roli. O'zbekiston Turizm Tadqiqotlari Jurnal, 12(3), 201-214. DOI: 10.4321/otj.2023.0321.
7. <https://lex.uz/uz/docs/-6456786>
8. <https://www.gazeta.uz/oz/2024/02/21/tourists/>
9. 2023- yilda O'zbekiston Respublikasida turizm dam olish rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari. www.stat.uz
10. https://dunyo.info/uzk/about_uzb/sado-gazetasi-yunvto-tomonidan-elon-qilingan-turizm-sohasi-tez-rivozh/

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz